'מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְהָדַרְתָּ, תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן' לומר שיש לקום ולהדר פני חכם ובן יש לקום ולהדר פני זקן בשנים, וּמִדְּלָא כָּתַב חָכְמִי – וממה שלא כתבה כן התורה שָׁמַע מִינָּהּ חַד הוּא – יש ללמוד שחיוב אחד הוא זקן וחכם, ורק מי שהוא גם זקן בשנים וגם חכם יש לכבדו.

הגמרא ממשיכה לבאר את הברייתא: אָמַר מַר – שנינו בברייתא, יָכוֹל שהידור שציותה עליו תורה הוא שֶׁיְּהַדְּרֶנּוּ בְּמָמוֹן ויעניק לו מממונו, תַּלְמוּד לוֹמַר 'מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן', שהוקש הידור לקימה, לומר לך מָה קִימָה היא שֶׁאֵין בָּהּ חֶסְרוֹן כִּיס – הפסד ממון, שהלוא אין בה הוצאת ממון, אַף הִידּוּר הוא כְּשֶׁאֵין בּוֹ חֶסְרוֹן כִּיס, והיינו שאין צורך להדרו בממון. מקשה הגמרא: וְהָאם אכן קִימָה לֵית בָּהּ חֶסְרוֹן כִּיס, מִי לֹא עָסְקִינַן דְּקָא נָקִיט מַרְגָּנִיתָא, אַדְּהָכִי וְהָכִי קָאִים מַקַּמֵּיהּ וּבָטֵיל מִמְּלַאכְתּוֹ – האם אין אנו עוסקים גם במקרה שהלה עוסק בניקוב מרגליות ששברה רב, ובעת שהוא קם הוא בטל ממלאכתו ומפסיד ממון. מיישבת הגמרא: אֶלָּא כך הוא הלימוד מהפסוק, שמתחילה אַקִּישׁ קִימָה לְהִידּוּר, מָה הִידּוּר הוא שֶׁאֵין בּוֹ בִּיטּוּל מלאכה, שמשמעו הוא להדר ולכבד ולשאת פנים בממון או בדברים אך לא לבטל מלאכה, אַף קִימָה היא שֶׁאֵין בָּהּ בִּיטּוּל מלאכה. וְאחר זאת אַקִּישׁ נַמִּי הִידּוּר לְקִימָה, מָה קִימָה היא שֶׁאֵין בָּהּ חֶסְרוֹן כִּיס וביטול מלאכה כפי שלמדנו מהידור, אַף הִידּוּר הוא שֶׁאֵין בּוֹ חֶסְרוֹן כִּיס, ומכאן שאין הכוונה להדרו בממון.

מביאה הגמרא, שמְּקָאן המקור לדין שאָמְרוּ חכמים (חולין נד:): אֵין בַּעֲלֵי אוּמָּנִיּוֹת העוסקים במלאכתן, רַשָּׁאִין לַעֲמוֹד מִפְּנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים העוברים לפניהם בְּשָׁעָה שֶׁעוֹסְקִין בִּמְלַאכְתָּם, משום שיש בכך ביטול מלאכה ואין צריך לבטל ממלאכה עבור מצוה זו. מקשה הגמרא: וְכִי לֹא צריך הוא לקום, וְהָתְנַן במסכת ביכורים (פ"ג מ"ג), שבעת שמביאי הביכורים עוברים בתוך ירושלים בדרכם לבית המקדש, כָּל בַּעֲלֵי אוּמָּנִיּוֹת עוֹמְדִים מִפְּנֵיהֶם, וְשׁוֹאֲלִים בִּשְׁלוֹמָם, וְאוֹמְרִים לָהֶם אַחֵינוּ אַנְשֵׁי מָקוֹם פְּלוֹנִי בּוֹאֲכֶם לְשָׁלוֹם, ויש ללמוד מכאן שהוא הדין שיש לעמוד מפני חכם העובר, אף שיש בכך ביטול מלאכה. מיישבת הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִפְּנֵיהֶם של מביאי הביכורים עוֹמְדִים, ואילו מִפְּנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים אֵין עוֹמְדִים כאשר יש לבטל מלאכה עבור עמידה זו, וכאשר תבאר הגמרא מיד טעם החילוק.

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר אָבִין, בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה חֲבִיבָה מִצְוָה בִּשְׁעָתָהּ, שֶׁהֲרֵי כשיש בעמידה משום ביטול מלאכה מִפְּנֵיהֶם עוֹמְדִים, ואילו מִפְּנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים אֵין עוֹמְדִים. דוחה הגמרא: וְדִלְמָא – ושמא הטעם שעומדים אינו מפני חביבות מצוה בשעתה, אלא שֶׁאנִי חָתָם – שונה האמור שם במביאי ביכורים, דְּאִם כֵּן – שלא יעמדו מפניהם, אַתָּה מַכְשִׁילָן לאותם מביאי ביכורים לֶעָתִיד לָבֹא, שכיון שיראו שאין מכבדים אותם לא יבואו להבא, שיאמרו בזזין אנו בעיניהם של יושבי ירושלים, אבל אם היו אנשים חשובים ומוכרים בעיר, או בפני עושי מצוה אחרת, אין צריך לעמוד מפניהם בעת שהם עושים מצוות.

הגמרא ממשיכה לבאר את הברייתא שהובאה בתחילת הסוגיא: אָמַר מַר, יָכוֹל שֶׁעָמַד מִפָּנָיו של זקן גם מִבֵּית הַכִּסֵּא וּמִבֵּית הַמֶּרְחָץ בהיותם שם, תלמוד לומר 'מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן'. מקשה הגמרא: וְכִי לֹא חייב לעמוד שם, וְהָא רַבִּי חִיָּיא חָיֵיב לְהוֹדִיעַ כְּבוֹדוֹ שֶׁל מְסָחוֹתָא – היה יושב בבית המרחץ, וְחָלִיף וְאָזֵיל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר רַבִּי – וחלף והלך רבי שמעון בנו של רבי יהודה הנשיא, וְלֹא קָם מִפָּנָיו – ולא קם רבי חייא מפניו, וְאִיקַּפַּד רבי שמעון, וְאָתָא אָמַר לֵיהּ לְאַבּוּהּ – ובא בטענה ואמר לאביו, רבי יהודה הנשיא, והלא שָׁנִי חוּמָּשִׁים שָׁנִיתִי לוֹ – שלימדתיו ושניתי לו מדרש אגדה של שתי חמישיות בְּסֵפֶר תְּהִלִּים, וְלֹא עָמַד מִפָּנַי. וְתוּ – ועוד מעשה, בַּר קַפָּרָא, וְאָמְרֵי לָהּ – יש אומרים שהיה זה רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַבִּי יוֹסֵי, הָיָה יָתִיב בֵּי מְסָחוֹתָא – ישב בבית המרחץ, עַל וְאָזֵיל – נכנס והלך רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר רַבִּי, וְלֹא קָם מִפָּנָיו – ולא עמד מלפניו, וְאִיקַּפַּד רבי שמעון, וְאָתָא אָמַר לֵיהּ לְאַבּוּהּ – ובא ואמר לו לאביו שֶׁנִּי שֶׁלִּישֵׁי שְׁלִישׁ שָׁנִיתִי לוֹ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים – לימדתיו שני שלישים משליש הספר 'תורת כהנים' והוא מדרש הלכה על חומש ויקרא, וְלֹא עָמַד מִפָּנַי, וְאָמַר לוֹ רבי יהודה הנשיא אביו, על כל אחד ממעשים אלו, שֶׁמָּא מה שלא עמד מפניך, משום שֶׁבְּהָן – במה שלימדת אותו, הֵיכִי יוֹשֵׁב אז וּמְהַרְהֵר ולא שם לב שעברת. הגמרא מסיימת לבאר את ההוכחה: טַעֲמָא – כל טעמו של דבר שלא קם הוא משום דְּבָהֵן יוֹשֵׁב וּמְהַרְהֵר ולכן לא שם לב לרבי שמעון, הָא לַאו הָכִי – אבל לולי זה שלא שם לבו, לֹא היה לו מה להצטדק על כך שלא קם, הרי שיש לקום מפני חכם גם בבית המרחץ. מיישבת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא, הָא בִּבְתֵּי גַּוֵּאי הָא בִּבְתֵּי בָּרָאֵי – זה שנאמר בברייתא שאין צריך לקום מפני חכם בבית המרחץ, מדובר בחדרים הפנימיים שאנשים מהלכים שם ערומים ואין זה מקום הידור, אבל במעשים הנזכרים עם רבי שמעון, היה זה בחדרים החיצוניים שאנשים מהלכים שם לבושים, ושם הוא מקום הידור ויש לעמוד מפני חכם.

הגמרא מביאה ראיה: הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא – כך גם מסתבר שהמעשים הנזכרים היו בחדרים החיצוניים שבמרחץ, דְּאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּכָל מָקוֹם מוּתָּר לְהַרְהֵר בדברי תורה, חוּץ מִבֵּית הַמֶּרְחָץ וּמִבֵּית הַכִּסֵּא, ואיך אמר רבי יהודה הנשיא לבנו שהרהרו שם בדברי תורה. ועל כרחך שהיה זה בחדרים החיצוניים. הגמרא דוחה: דְּיִלְמָא לְאוֹנְסֵיהּ שַׁאנִי – אולי לא נאמר הדין במקום אונס, שלפי שהרהר בתורתו לפני שנכנס למרחץ והיתה שגורה בפיו ובלבו בא לידי הרהור. ואף במעשים האמורים כן היה, ולכן הרהרו שם בדברי תורה.

שנינו עוד בברייתא: יָכוֹל – הייתי אומר, שכאשר יראה שזקן מתקרב עֲצֵים עֵינָיו כְּמִי שֶׁלֹּא רָאָהוּ, תלמוד לומר 'תקום ויראת'. שואלת הגמרא: אֲטוּ פַּרְשִׁינַן עָסְקִינַן – האם המדובר כאן ברשעים שאינם חפצים לקום, כלומר, וכי הוצרך הפסוק להזהיר על זה, הלוא כיון שראהו ועצם עיניו עבר מיד על המצוה. מבארת הגמרא: אֶלָּא זו כוונת הברייתא, יָכוֹל עֲצֵים עֵינָיו מִמַּקְמֵי דְּלִימְטֵיהּ זְמַן חִיּוּבָא – לפני שיגיע זמן החיוב, לפני שיכנס החכם לארבע אמותיו, ועל ידי עצימת עיניו נמצא דְּכִי מָטָא זְמַן חִיּוּבָא הָא לָא חָזֵי לֵיהּ דְּקָאִים מַקַּמֵּיהּ – שכאשר יבוא זמן החיוב, דהיינו שיכנס החכם לארבע אמותיו, אינו רואהו וממילא אינו מתחייב לקום מפניו, תַּלְמוּד לוֹמַר 'תָּקוּם וְיָרֵאתָ', שיש לו לירא מהקב"ה היודע מחשבות ומכיר בו שהוא מחפש תחבולות להפטר ממצוותיו.

הגמרא מפרשת מאיזה מרחק חייב אדם לעמוד: תָּנָא – שנינו בברייתא, אֵיזוֹהִי קִימָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ הִידּוּר – כבוד ונשיאות פנים לחכם, שניכר שבשבילו עמד, הֱוֵי אוֹמֵר זֶה בשקם בתוך אַרְבַּע אַמּוֹת לחכם, ולא בשקם כשהוא במרחק גדול מזה. אָמַר אַבָּיֵי, לֹא אָמְרָן – לא נאמר כן אֶלָּא בְּקִימה לְרַבּוֹ שֶׁאֵינוֹ מוּבְהָק, אֲבָל בְּרַבּוֹ הַמּוּבְהָק עליו לקום מפניו אפילו כְּמִלֹּא עֵינָיו, כל שהוא רואהו מרחוק. הגמרא מביאה מעשים מענין זה: אַבָּיֵי מִכִּי הֲוָה חָזֵי לֵיהּ לְאוּדְנֵיהּ דְּחַמְרָא דְּרַב יוֹסֵף דְּאָתֵי – מעת שהיה רואה את אזני חמורו של רב יוסף שבא, מיד הֲוָה קָאִים – היה עומד מפניו. אַבָּיֵי הֲוָה רָכִיב חֲמָרָא – היה רוכב על חמור, וְקָא מַסְנֵי אַגּוּדָּא דִּנְהַר סַגְיָא – והיה עובר על שפתו של נהר סגיא, יָתִיב רַב מְשַׁרְשִׁיָא וְרָבָנָן בְּאִידָּךְ גִּיסָא וְלֹא קָמוּ מַקַּמֵּיהּ – ורבי משרשיא וחכמים, שהיו תלמידיו, ישבו בצידו השני של הנהר ולא קמו מפני אביי. אָמַר לְהוּ אביי, וַלַּאו רַב מוּבְהָק אָנָא – האם אינני רבכם המובהק, ועליכם לקום מפני אף שהנני רחוק מכם יותר מארבע אמות. אָמְרוּ לֵיהּ, לָאו אַדַּעְתַּיְיהוּ – לא זכרנו לעמוד, שהיינו טרודים ולא שמנו לבנו לכך.הגמרא ממשיכה לבאר את הברייתא. שנינו עוד בברייתא: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, מְנַיִן לְזָקֵן שֶׁלֹּא יַטְרִיחַ לעמוד מפניו, ואם יכול ללכת בדרך אחרת ולא יצטרכו לעמוד מפניו עליו לעשות כן, תַּלְמוּד לוֹמַר 'והדרת פני זָקֵן וְיָרֵאתָ מאלוקיך', סמך הכתוב 'זקן' ל'ויראת' לומר שאף על הזקן לירא מה' היודע אם אכן הוצרך ללכת בדרך זו. אָמַר אַבָּיֵי, נְקַטִינַן – מקובל בידינו, דְּאִי מַקְדִּיחַ החכם ומהלך בדרך ארוכה כדי שלא יעמדו הציבור מפניו, חַיִּי – מאריך ימים. אַבָּיֵי הֲוָה מַקְדִּיחַ, וכן רַבִּי זֵירָא הֲוָה מַקְדִּיחַ.רָבִינָא הֲוָה יָתִיב קַמֵּיהּ – היה

המשך בעמוד סא

יושב לפניו דְּרַבִּי יִרְמְיָה מִדִּיפְתִּי, חָלַף הַהוּא גַּבְרָא קַמֵּיהּ וְלֹא מִיכַּסִּי
רֵישָׁא – עבר אדם אחד לפניו ולא כיסה את ראשו, אָמַר רבינא כַּמָּה
חָצְיָיךְ הָא גַּבְרָא – כמה חצוף אדם זה. אָמַר לֵיהּ רבי ירמיה דִּילְמָא
מְמָתָא מַחְסְיָא נִיהוּ דְּגַמְּרִי פָּהּ רַבָּנָן – אולי מהעיר מתא מחסיא הוא
שהם רגילים עם החכמים וליבם גס בהם ומרגישים כאילו הם
מהם, ולכן אינם מכבדים אותם.שנינו עוד בברייתא: אֵימִי בֶּן יְהוּדָה
אוֹמֵר, נאמר 'מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם', וַאֲפִילּוּ כָּל שֵׂיבָה בְּמַשְׁמָע שיש
לקום מפניו, ואפילו הוא זקן אשמאי, דהיינו רשע ועם הארץ. אָמַר
רַבִּי יוֹחָנָן, הֲלָכָה כְּאֵימִי בֶּן יְהוּדָה.
הגמרא מספרת כיצד נהגו אמוראים עם זקנים גויים: רַבִּי יוֹחָנָן הֲוָה
קָאֵי מִקַּמֵּי סָבֵי דְּאַרְמָאֵי – היה עומד מלפני זקנים גויים, אָמַר, כַּמָּה
הַרְפַּתְקֵי עָדוּ עֲלַיְיהוּ דְּהָנֵי – כמה מקרים וצרות עברו עליהם, וכמה
ניסים ראו בימיהם. רָבָא מֵיקַם לֹא קָאֵי – לעמוד לא היה עומד
מפניהם, אבל הִידּוּר עָבֵד לְהוּ – הידור היה עושה להם. אַבָּיֵי יָהֵיב
יָדָא לְסָבֵי – אביי היה נותן יד לזקנים גויים כאשר היו עוברים לפניו
שישענו עליו בעוברם. רָבָא מְשַׁדַּר שָׁלוּחֵיהּ – רבא היה שולח את
שליחיו לעשות כן, לתת להם יד שישענו, אבל הוא עצמו לא היה
עושה כן. רַב נַחְמָן מְשַׁדַּר גּוֹזָאֵי – רב נחמן היה שולח את הסריסים
שהיו עומדים לפניו, שהם יעשו כן לזקנים, אבל הוא עצמו לא
עשה כן, כי אָמַר, אִי לָאו תּוֹרָה כַּמָּה נַחְמָן בַּר אַבָּא אֵיכָּא בְּשׁוּקָא –
לולי התורה שלמדתי כמה 'נחמן בר אבא' כמוני היו בשוק, ולא
היתה לי חשיבות, ואם כן כל חשיבותי באה מפני התורה ואיני
יכול למחול עליה.
הגמרא מביאה דין נוסף בהלכות קימה לחכם: אָמַר רַבִּי אַיְיבוּ אָמַר
רַבִּי יַנַּאי,

אֵין תַּלְמִיד חָכָם רַשַּׁאי לַעֲמוֹד מִפְּנֵי רַבּוֹ אֶלָּא פעם אחת בשַׁחֲרִית וְכֵן פעם אחת בָּעַרְבִית, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּכוֹדוֹ של רבו מְרוּפֶּה מִכְּבוֹד שָׁמַיִם, שאת פני הקב"ה אינו מקבל אלא שחרית וערבית, בתפילה. הגמרא תמהה: מֵיתִיבִי, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, מְנַיִן לְזָקֵן שֶׁלֹּא יַטְרִיחַ את הציבור לעמוד מפניו, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא יט לב) וְזָקַן וְיָרֵאתָ'. וְאִי אָמְרַת שאין לקום מפני הרב אלא שַׁחֲרִית וְעַרְבִית בִּלְבָד, אַמַּאי לֹא נִיטְרַח – מדוע שהזקן לא יטריח בטרחה מועטת כזו, הלא חִיּוּבָא הוּא וקיום מצוה, ואין זו טרחה מרובה. אֶלָּא לָאו כּוּלֵּי יוֹמָא – האם לא מוכח מכאן שיש לקום מלפניו כל היום כולו, ולא רק שחרית וערבית. דוחה הגמרא: לֹא, לְעוֹלָם אין לקום מפני החכם אלא שַׁחֲרִית וְעַרְבִית בִּלְבָד, וַאֲפִילּוּ הָכִי כַּמָּה דְּאֶפְשָׁר לֵיהּ לֹא נִיטְרַח – ובכל זאת כמה שאפשר שלא להטריח ישעה כן.

הגמרא מביאה דברים על חשיבות הקימה מהרב: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁאֵין עוֹמֵד מִפְּנֵי רַבּוֹ, נִקְרָא רָשָׁע, וְאֵינוֹ מַאֲרִיךְ יָמִים, וְתַלְמוּדוֹ מְשׁוּתָּפֵי שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת ח יג) 'וְטוֹב', שהיא התורה שנאמר בה (משלי ד ב) 'כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם', 'לֹא יִהְיֶה לָרָשָׁע', דהיינו שתלמודו ישתכח, 'וְלֹא יַאֲרִיךְ יָמִים אלא יחלוף מהעולם כַּצֵּל' שאינו בר קיימא, וזאת מפני אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ יָרֵא מִלִּפְנֵי הָאֱלֹהִים'. מבאר רבי אלעזר, 'מוֹרָא' זוֹ – האמור בפסוק 'אשר איננו ירא', אֵינִי יוֹדֵעַ מַהוּ, אבל כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר לגבי מצות קימה מפני זקן (ויקרא יט לב) 'מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ', הֲרֵי למדנו ש'מוֹרָא' שנאמר בפסוק בקהלת, זוֹ קִימָה, שהפסוק מדבר במי שאינו קם מפני חכם. מקשה הגמרא: וְאִימָא שאין הכוונה אלא לִמוֹרָאַת רִבִּית, שגם באיסור ריבית נאמר (ויקרא כה לו) 'וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ', וּמוֹרָאַת מִשְׁקָלוֹת, שנאמר לגבי הזהירות מרמאות במשקלות שאינם נכונים 'אֲבָן שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה לָךְ אֵיפָה שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה לָךְ' (דברים כה טו). מיישבת הגמרא: רַבִּי אֶלְעָזָר 'פְּנֵי' נָמֵר – למד זאת בגזירה שוה 'פני' 'פני', נאמר כאן אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ יָרֵא מִלִּפְנֵי הָאֱלֹהִים', ונאמר 'מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם', ללמדנו שאיננו ירא בכך שלא קם מפני חכם.

הגמרא מוסיפה לדון בהלכות כיבוד הרב: אִיבַּעְיָא לְהוּ, בְּנוֹ וְהוּא רַבּוֹ של אביו, מַהוּ לַעֲמוֹד הבן מִפְּנֵי אָבִיו. הגמרא מביאה ראיה לספק זה: תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה, שִׁינָּנָא – חריף ומחודד, קוּם מִקַּמֵּי אֲבוּךְ – עמוד מלפני אביך רב יחזקאל. והרי רב יהודה היה רבו של אביו, ומוכח שעל הבן לעמוד מפני אביו אפילו הוא רבו של האב. דוחה הגמרא: שַׁאנִי רַב יְחִזְקֵאל דְּמכל מקום בַּעַל מַעֲשִׂים הָיָה – היה ידוע ומוחזק במעשים טובים, דַּאֲפִילּוּ מַר שְׁמוּאֵל נַמִּי קָאִים מִקַּמֵּיהּ – שאפילו שמואל עצמו גם היה קם מפניו. מקשה הגמרא: אֶלָּא מַאי קָאָמַר לֵיהּ – אם כן לשם מה הוצרך שמואל להורות לרב יהודה לקום מפני אביו, אם לא ללמדו שעליו לקום מפניו אף שהוא רבו. מיישבת הגמרא: הָכִי קָאָמַר לֵיהּ – כך אמר לו שמואל, זִימְנִין דְּאָתֵי מֵאֲחוֹרֵי – אף שלפעמים, בהיותך יושב לפני, מגיע אביך רב יחזקאל מאחורי ואיני רואה אותו ואיני קם מפניו, קוּם אַתְּ מִקַּמֵּיהּ וְלֹא תֵּיחוּשׁ לֵיקָרָא דִּידֵי – בכל זאת קום אתה מפניו, ואל תחוש שהדבר נגד כבודי לקום בשעה שאתה יושב לפני.

הגמרא מסתפקת עתה לגבי האב: אִיבַּעְיָא לְהוּ, בְּנוֹ וְהוּא רַבּוֹ של אביו, מַהוּ שֶׁיַּעֲמוֹד אָבִיו מִפָּנָיו של בנו. מביאה הגמרא ראיה לספק זה: תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אֲנִי אֵינִי כְּדֵי – אינני צריך לַעֲמוֹד מִפְּנֵי בְּנִי, אֶלָּא מִשּׁוּם כְּבוֹד בֵּית נָשִׂיא, שבני התחתן עם בת הנשיא, עלי לעמוד מפניו. והבינה הגמרא שאינו צריך לעמוד לפי שבנו הוא תלמידו. ויש לדייק טַעֲמָא דַּאֲנָא רַבִּיהּ – דוקא משום שאני רבו, הָא אִיהוּ רַבַּאי קָאֵימְנָא מִקַּמֵּיהּ – אבל אם היה הוא רבי שלי, היה עלי לעמוד מפניו אף על פי שהוא בני, ומוכח שעל האב לעמוד מפני בנו אם הוא רבו. דוחה הגמרא: הָכִי קָאָמַר, אֲנִי אֵינִי כְּדֵי – אינני צריך לַעֲמוֹד מִפְּנֵי בְּנִי כלל, וַאֲפִילּוּ הוּא רַבַּאי – ואפילו היה רבי, דְּהָא אֲנָא אֲבוּהּ – שהרי אביו אני ואין האב צריך לעמוד מפני בנו כלל, אֶלָּא מִשּׁוּם כְּבוֹד בֵּית נָשִׂיא.

הגמרא מביאה ספק נוסף בהלכות קימה: אִיבַּעְיָא לְהוּ האם כאשר הרב עובר כשהוא רָכוּב על בהמה, כְּמַהֲלַךְ דְּמֵי כיון שהבהמה מהלכת, ויש לקום מפניו, אוֹ לֹא, כיון שהוא עצמו יושב ואינו הולך, שאנו דנים הדבר לפי מצב הרוכב. הגמרא מביאה ראיה לספק זה: אָמַר אַבַּיֵי, תָּא שְׁמַע, נאמר במצורע (ויקרא יג מו) 'כָּל יְמֵי אֲשֶׁר הַנֶּגַע בּוֹ יִטְמָא טָמֵא הוּא בָּדָד יֵשֵׁב מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ', ולומדים מהפסוק שמושבו טמא, שהמצורע מטמא את הבא עמו לאוהל ורק כשהוא יושב שם, ומכאן אמרו שאם המצורע הִטְמָא יוֹשֵׁב תַּחַת הָאִילָן, וְהָלַךְ עוֹמֵד שם תחת האילן, נהיה טָמֵא האדם הטהור, ואילו אם המצורע הִטְמָא עוֹמֵד תַּחַת הָאִילָן וְהָלַךְ יוֹשֵׁב, נשאר הוא טָהוֹר, וְאִם יָשַׁב המצורע הִטְמָא, האדם הַטָּהוֹר נהיה טָמֵא. וְכֵן הדין בְּאֶבֶן הַמְנוּגַעַת, שמי שנכנס עמה לאוהל טמא, ובלבד שהאבן נחה שם באהל, דהיינו שהאדם הנושאה יושב באוהל. וְאָמַר רַב נַחְמָן בַּר פְּקִיעַ, זֹאת אוֹמֶרֶת רָכוּב כְּמַהֲלֵךְ דָּמֵי, שהרי נאמר כאן שיש הבדל באבן המנוגעת אם האדם הנושאה עומד או יושב, ואם אין הרכוב נחשב כמהלך אלא כיושב, כיון שהוא עצמו אינו מהלך ודנים את הדבר אחריו, לא היה חילוק באבן המנוגעת בין אם הנושאה עומד או יושב, שהלא האבן תמיד יושבת בחיקו ואינה מהלכת, וממה שחילקה הברייתא בכך, מוכח שאין דנים לפי המצב של האבן עצמה, אלא לפי האדם הנושאה. ומזה יש ללמוד שהרכוב נחשב מהלך כבהמה המוליכתו, שכיון שהיא מהלכת אף הוא נחשב מהלך. שְׁמַע מִינַּהּ – אכן שומעים מהברייתא דין זה.

הגמרא דנה על קימה מפני ספר תורה: אִיבַּעְיָא לְהוּ מַהוּ לַעֲמוֹד מִפְּנֵי סֵפֶר תּוֹרָה העובר לפניו, אם חייב בכך או לא. רַבִּי חִלְקִיָּה וְרַבִּי סִימוֹן וְרַבִּי אֶלְעָזָר אָמְרֵי, קַל וָחוֹמֶר הוא שיש לעמוד, אִם מִפְּנֵי לוּמְדֶיהָ של התורה עוֹמְדִים, וחשיבותם הלוא היא מפני התורה שלמדו, מִפְּנֶיהָ עצמה לֹא כָּל שֶׁכֵּן שיש לעמוד.

הגמרא מביאה מעשה שממנו יש ללמוד דין נוסף: רַבִּי אִלְעַי וְרַבִּי יַעֲקֹב בַּר זַבְדִּי הֲווּ יָתְבֵי – היו יושבים ועוסקים בדבר הלכה, חָלִיף וְאָזִיל – חלף ועבר לפניהם רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר אַבָּא, וְקָמוּ מִקַּמֵּיהּ – וקמו מלפניו. אָמַר לְהוּ רבי שמעון בר אבא, לא היה עליכם לקום, חֲדָא – הטעם האחד הוא דְּאַתּוּן חַבְרַיְיכוּ וַאֲנָא חֲבֵר – שאתם חכמים ואני אינני אלא חבר בלבד, וְעוֹד שכיון שהייתם עסוקים בדבר הלכה, הרי אתם כתורה עצמה, וּכְלוּם – וכי תּוֹרָה עוֹמֶדֶת מִפְּנֵי לוֹמְדֶיהָ. סָבַר לָהּ רבי שמעון בר אבא כְּרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אֵין תַּלְמִיד חָכָם רַשַּׁאי לַעֲמוֹד מִפְּנֵי רַבּוֹ בְּשָׁעָה שֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, מהטעם האמור, שבאותה עת הרי הוא כתורה עצמה. הגמרא מביאה דעה חולקת: לֵייט עֲלָהּ אַבַּיֵי – קילל אביי את מי שישמע לדברי רבי אלעזר, לפי שלא סבר אביי כמותו.

הגמרא מביאה את שיעור הקימה: נאמר בתורה 'וְהָיְתָה כְּצֵאת מֹשֶׁה אֶל הָאֹהֶל יָקוּמוּ כָּל הָעָם וְנִצְּבוּ אִישׁ פֶּתַח אָהֳלוֹ, וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה עַד בֹּאוֹ הָאֹהֱלָה' (שמות לג ח). רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי יִצְחָק נַפָּחָא נחלקו, חַד אָמַר שהתבטה זו לְגַנַּאי היתה, שהביטו אחריו וגינוהו, וְחַד אָמַר שהיתה לְשֶׁבַח. מַאן דְּאָמַר לְגַנַּאי, כוונתו היא כְּדְאִיתָא – כמובא. מַאן דְּאָמַר לְשֶׁבַח, כוונתו היא למה שאָמַר חִזְקִיָּה, אָמַר לִי רַבִּי חֲנִינָא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ, שכך אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אָמַר רַבִּי אַבְדִימִי דְּמִן חֵיפָא, אם חָכָם עוֹבֵר לפניו, עוֹמֵד מִלְּפָנָיו משיתקרב ויגיע לתוך אַרְבַּע אַמּוֹת הסמוכות לו, וממשיך לעמוד עד שיעבור מפניו, וְכֵיוָן שֶׁעָבַר הלאה והתרחק ממנו אַרְבַּע אַמּוֹת, יוֹשֵׁב. ואם אַב בֵּית דִּין עוֹבֵר לפניו, עוֹמֵד מִלְּפָנָיו מִלֹּא עֵינָיו – מעת שהוא רואהו, אפילו הוא במרחק גדול ביותר, וממשיך לעמוד עד שיעבור מפניו, וְכֵיוָן שֶׁעָבַר הלאה והתרחק ממנו אַרְבַּע אַמּוֹת, יוֹשֵׁב. ואם נָשִׂיא עוֹבֵר לפניו, עוֹמֵד מִלְּפָנָיו מְלֹא עֵינָיו, וְאֵינוֹ יוֹשֵׁב עַד שֶׁיֵּשֵׁב הנשיא בִּמְקוֹמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְקָמוּ כָּל הָעָם וְנִצְּבוּ אִישׁ פֶּתַח אָהֳלוֹ, וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה עַד בֹּאוֹ הָאֹהֱלָה', והיינו שעמדו כל העת עד שבא לאוהלו, וזה משום שנשיא היה ואין יושבים עד שישב במקומו.

שנינו במשנה (כט.). 'כָּל מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא וְכוּ' – אֲנָשִׁים חַיָּיבִין וְנָשִׁים פְּטוּרוֹת, וְכָל.. שלא הַזְּמַן גְּרָמָא אֲחָד הָאֲנָשִׁים וְאֶחָד הַנָּשִׁים חַיָּיבִין. הגמרא מביאה ברייתא המבארת משנה זו: תָּנוּ רַבָּנָן, אֵיזוֹהִי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא, שנשים פטורות, כגון סוּכָּה וְלוּלָב, שזמנם בחג הסוכות, שׁוֹפָר – של ראש השנה, וְציצִית, שזמנה ביום ולא בלילה.